

Visual Design in Children's Ritual Poems (Case Study: Razavi's Children's Poems)

Forouzan Bahramzadeh¹, Sharare Elhami², Reza Borzouyi³

1. PhD student in Persian language and literature, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran: ph.h.d.forouzan.bahramzadeh@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran (corresponding author): lsharare26@yahoo.com

3. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran: rebo1344@gmail.com

Article Info

Abstract

Article Type:

Research Article

Article History:

Received:

December 18, 2022

In Revised Form:

July 31, 2023

Accepted:

September 02, 2023

Published Online:

May 21, 2024

The foundations of cognitive semantics are based on conventional conceptual construction. Semantic constructions, like other semantic fields, reflect abstract concepts that a person has shaped based on his experiences. One of the semantic approaches is visual pictorial design. In this way, human experiences from the surrounding world create conceptual constructions in his mind that can be transferred on the level of language; therefore, tangible and embodied experiences within the conceptual system lead to the production of image schemas. The present article aims to examine some conceptual processes and constructions in cognitive semantics in the form of visual schemas, and for this purpose, the author has chosen 40 pieces of Razavi children's poems to show that in Iranian religious children's literature, how conceptual constructions help to understand abstract fields in children's poetry. The findings of the research show that among the 40 children's songs of Razavi, the majority of visual design are of movement type, and the reason for that can also be found in the theme of the poems; because concepts such as pilgrimage and attaining spiritual status require movement and activity. In addition, volume design also has a significant presence in children's religious poems; the presence of this scheme is in line with the expression of achieving abstract concepts such as kindness, peace and liberation in the place of the Holy Shrine of the Imams (as). After the motion and volume plot, the visual plot of power occupies the third place in Razavi's children's poems. This is also due to the educational approach of Imams (as) who have tried to remove the obstacles to a desirable and ideal world.

Keywords

Ritual Poem, Razavi's Children's Poems, Semantic Theory, Visual Design.

Cite this The Author (s): Bahramzadeh, F., Elhami, SH., Borzouyi, R., (2024). Visual Design in Children's Ritual Poems(Case Study: Razavi's Children's Poems): Quarterly Scientific Journal of Farhang Razavi Year 12, Issue 1, Spring 2024, Serial Number 45- (137-161)- . DOI:10.22034/farzv.2023.377215.1834

Introduction

Cognitive semantics is a topic of cognitive linguistics that holds that the study of meaning is inextricably linked to cognition. It was first introduced by George Lakoff. He believes that knowledge is inextricably linked to thinking and recognition. He considers language action to be part of human cognitive powers, which include the ability to learn, reason, and analyze. Consequently, one may argue that this statement encapsulates Lakoff's and his collaborative thinkers' beliefs.

Imaging conceptual structures can be justified in the field of cognitive symmetry and is considered the substrate of conceptual demonstration theory because, in this way, the connection between the physical experiences of humans and more complex fields of cognition, such as language, is possible. George Lakoff and Mark Johnson first used the term image design. They believe that "man's transgression from the outer universe creates structures in his mind that are transmissible to the level of language, which concrete and imagined experiences within the conceptual system lead to the production of adopted planets" (Like and Johnson, 1395: 9). In fact, these conceptual structures are the same waves.

Conceptual building is the foundation of conceptual knowledge. Similar to other domains of meaning, significant structures also represent the various conceptions that man has developed based on his personal experiences. The imaging plan is one of the useful strategies. Thus, both real and imagined experiences inside the conceptual system result in the formation of visual waves. This is how human experiences of the outside world form conceptual structures in his mind that are transmissible to the level of language. The author has chosen 40 sections of Razavi's children's songs to demonstrate how conceptual constructions in Iranian religious childhood literature aid in understanding the processes and conceptual structures of cognitive significance in the form of graphic drafts. The author is prepared to examine some processes and conceptual structures in cognitive significance.

The study's conclusions demonstrate that, of the 40 Razavi's childhood poems, the primary pattern of the visual waves is one of motion. This pattern is also consistent with the topic of the heads, as ideas like vision and spiritual status necessitate motion. Because of this, the worship of the wicked is mentioned in the Qur'an, the Scriptures, the Holy Spirit, and the revelation of the righteous wrath. In the children's consciousness charts, the power wave image is also devoted to the third position, following the motion wave and judgments. This is also a result of people's educational and instructional philosophies.

Method of investigation

Cognitive sciences are branches of linguistics and, given the cognitive and men-

tal development of humans in their surroundings, the examination of a portion of children's and adolescent literature from the point of view of visual waves can define the role of children and adolescents' literature in the recognition of human mental problems and concepts. Therefore, the research presents a descriptive-analysis approach to illustrate the graphic designs in the works of religious children who have been selected by the poets of the index of children's and adolescent literature to examine the concepts of triviality in these works. For this purpose, the 40 Influence of the Organization Razavi's Children, which was published in the 1990s, has been selected as the statistical population for the research.

Discussion and conclusion

For children's inner minds to comprehend the religious teachings, it seems that many of the discordant and singular difficulties in religious childhood chapters have been conceptualized and envisaged with visual notions that correspond to the mind and age range of children. Three different visual wave schemes are indicative and conspicuous in Razavi's children's songs; these wave schemes are generally in line with the idea of a religious childhood message.

According to Johnson's theory, the image wave design is related to the type of human physical life. The man who walks stands on two feet, and removes obstacles from his path; that is, he perceives the world through his body. These barriers, movements, nutrition, and other human physical activities project patterns in the human mind that the human being communicates, thinks, and speaks with the world around him through these models. These patterns are the same visual wave schemes that demonstrate that the human mind thinks through the same colonial pattern. One of the most important types of imaging wave designs can be called the arithmetic, motion, and power wave schemes.

Different texts can be examined and analyzed from the view of the wave image. Children's literature is one of the fields in which the cognitive methodology can explain some of its conceptual structures; because childhood is of great importance for the knowledge of the surrounding world and the understanding of objectives, and the literary and artistic works of this period are also justified by the values of content and concepts. Therefore, the research is about examining the graphic wave patterns in childhood religious communications and, in addition to the analysis of concepts, to show the wave structure.

In this study, childhood religious concepts from a cognitive perspective were examined in the context of imaging concepts and it was determined that these concepts are in a way that depict teachings, religious, educational, and moral with the use of emotional and material concepts. Charity, courage, freedom, tranquility, happiness, and freedom from sorrow pilgrimage of the holy shrine of imams

are rewarding subjects that are made with the help of visual drawings for children and statues. This approach explains that the language of Razavi's children's songs is conscious and imperial, and the graphic designs are considered the substrate of this imperial language (conceptual power not literary and verbal representation). The graphic designs in the three forms of motion, power, and logic in the concepts of Razavi's childhood songs have wide application, and in some cases also in these chapters the combination of several schemes has been used to express a concept and its purpose is to highlight positive educational and religious teachings that the aggregation of these teachings in each person is produced to a complete and accomplished human being and presents a comprehensive model or hero to the audience of their child. of course, it should not be missed the prominent presence of the schema, the goal of its numerous applications is to persuade the child to move, movement, activity in the direction of going on a pilgrimage and following the example of the Imam (peace be upon him) who is in front of him. Furthermore, it should be recalled that motion and dynamics are considered to be a general and extensive experience in which the subjects of the mental and intangible spheres are often shaped based on their understanding; in other words, in their daily lives, a person is dreamed of numerous examples of movement and transitional phenomena" (Golfam and colleagues, 1392: 104).

Two categories have been designated for the containers in the volume scheme, the location of the shrine of the Ahle-bayt included abstract concepts of happiness, faith, peace, and relief from sadness and the heart of the faithful was also a container for concepts was embedded such as grief and imam's sadness. Powerful imaging calls children away from all forms of violence, to resist and to persevere in harassment. Their life, and their standing against iniquity and their witness in this way, is an expression of the plan of a powerful image in the children's songs of religion that makes sense and tangible is a ritual of the abstract notions of freedom, justice, and conflict for the children audiences.

طرح‌واره‌های تصویری در سروده‌های کودکانه آیینی (مطالعه موردی: سروده‌های کودکانه رضوی)

فروزان بهرام‌زاده^۱، شراره الهامی^۲، رضا برزویی^۳

p.h.d.f.forouzan.bahramzadeh@gmail.com

lsharare26@yahoo.com

rebo1344@gmail.com

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. رایانامه:

۲. نویسنده مسئول، استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. رایانامه:

۳. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. رایانامه:

چکیده

اطلاعات مقاله

مبانی معناشناسی شناختی مبتنی بر ساخت مفهومی قراردادی شده است. ساخت‌های معنایی نیز همانند دیگر حوزه‌های معناشناختی، مفاهیم انتزاعی را بازتاب می‌دهند که آدمی بر اساس تجارب خویش به آن‌ها شکل داده است. یکی از رویکردهای معناشناختی، طرح‌واره تصویری است. در این روش، تجربه‌های انسان‌ها از دنیای پیرامون، ساخت‌های مفهومی را در ذهن او می‌آفریند که قابل انتقال بر سطح زبان هستند؛ از این‌رو، تجارب ملموس و تجسم یافته در درون نظام مفهومی، منجر به تولید طرح‌واره‌های تصویری می‌شوند. نوشتار حاضر بر آن است تا برخی از فرایندها و ساخت‌های مفهومی در معنی‌شناسی شناختی را در قالب طرح‌واره‌های تصویری بررسی کند و برای این مقصود، ۴۰ قطعه از سروده‌های کودکانه سروده‌های کودکانه رضوی را انتخاب کرده است تا نشان دهد که در ادبیات کودکانه مذهبی ایران، ساخت‌های مفهومی چگونه به درک حوزه‌های انتزاعی در شعر کودکان کمک می‌کنند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از میان ۴۰ سروده کودکانه رضوی، عمده طرح‌واره‌های تصویری از نوع حرکتی است و دلیل آن را نیز می‌توان در مضمون سروده‌ها پیدا کرد؛ زیرا مفاهیمی همچون زیارت و به مقام روحانی رسیدن، نیازمند حرکت، جنبش و فعالیت است. افزون بر این، طرح‌واره حجمی نیز حضور قابل توجهی در سروده‌های کودکانه مذهبی دارد؛ حضور این طرح‌واره هم در راستای بیان دستیابی به مفاهیمی انتزاعی همچون مهربانی، آرامش و رهایی در ظرف مکانی حرم مطهر ائمه علیهم‌السلام است. طرح‌واره تصویری قدرتی نیز بعد از طرح‌واره حرکتی و حجمی، جایگاه سوم را در سروده‌های کودکانه رضوی به خود اختصاص داده است. این امر نیز به خاطر رویکرد تربیتی و تعلیمی شخصیت ائمه علیهم‌السلام است که تلاش کرده‌اند موانع دنیای مطلوب و آرمانی را از پیش رو بردارند.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۹/۲۷

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۵/۰۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۶/۱۱

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۳/۰۱

شعر آیینی، سروده‌های کودکانه رضوی، نظریه معناشناختی، طرح‌واره تصویری.

کلیدواژه‌ها

استناد: بهرام‌زاده، فروزان، الهامی، شراره، برزویی، رضا: (۱۴۰۳). طرح‌واره‌های تصویری در سروده‌های کودکانه آیینی (مطالعه موردی: سروده‌های کودکانه رضوی): فصلنامه علمی پژوهشی فرهنگ رضوی، سال ۱۲، شماره ۱، تابستان، شماره پیاپی ۴۵ - (۱۶۱-۱۳۷).

DOI:10.22034/farzv.2023.377215.1834

ناشر: بنیاد بین المللی فرهنگی هنری امام رضا (علیه السلام)

۱. مقدمه

معناشناسی شناختی یکی از شاخه‌های زبان‌شناسی شناختی محسوب می‌شود که معتقد است مطالعه معنی، امری جدا و مستقل از شناخت معنا نیست. این شاخه، نخستین بار از سوی جورج لیکاف مطرح شد. از نگاه وی، دانش زبانی مجزا از اندیشیدن و شناختن نیست. وی کنش زبانی را قسمتی از توانایی‌های شناختی انسان می‌داند؛ توانایی‌هایی که برای انسان‌ها، امکان یادگیری، استدلال و تحلیل را میسر می‌سازد. از این رو می‌توان ادعا کرد هسته اصلی آنچه لیکاف^۱ و همفکرانش به آن باور دارند در این عبارت، نمود پیدا کرده است: «دانش زبانی بخشی از شناخت عام آدمی است» (سعید، ۱۹۹۷: ۲۹۹). طرح‌واره‌های تصویری از ساخت‌های مفهومی قابل توجه در شاخه معناشناسی شناختی است و زیربنای نظریه استعاره مفهومی محسوب می‌شود؛ زیرا در این حالت، پیوند میان تجربه‌های فیزیکی انسان‌ها با حوزه‌های شناختی پیچیده‌تری همانند زبان امکان‌پذیر می‌شود.

گورج لیکاف و مارک جانسون^۲ اصطلاح طرح‌واره تصویری را برای اولین بار به کار گرفتند. آن‌ها معتقدند که «تجربیات آدمی از جهان خارج، ساخت‌هایی در ذهن او پدید می‌آورند که قابل انتقال به سطح زبان هستند که تجارب ملموس و تجسم‌یافته در درون نظام مفهومی، منجر به تولید طرح‌واره‌های تصویری می‌شوند» (لیکاف و جانسون، ۱۳۹۵: ۹). در حقیقت این ساخت‌های مفهومی همان طرح‌واره‌ها هستند.

۱-۱. مسئله پژوهش

طبق نظریه جانسون، مقوله طرح‌واره تصویری در ارتباط با نوع زندگی جسمانی انسان است. انسانی که راه می‌رود، بر روی دو پا می‌ایستد، موانع را از سر راه خود برمی‌دارد؛ یعنی دنیا را از طریق جسم خود ادراک می‌کند. این موانع، حرکت‌ها، خورد و خوراک و دیگر فعالیت‌های جسمی انسان، الگوهای را در ذهن انسان طرح می‌کند که انسان از طریق این الگوها با دنیای اطراف ارتباط برقرار می‌کند، می‌اندیشد و سخن می‌گوید. این الگوها همان طرح‌واره‌های تصویری هستند که نشان می‌دهد ذهن انسان به‌واسطه همین الگوهای استعاری می‌اندیشد. از مهم‌ترین انواع طرح‌واره‌های تصویری می‌توان از طرح‌واره‌های حجمی^۳، حرکتی^۴، قدرتی^۵ نام برد.

متون مختلفی قابلیت آن را دارند تا از نگاه طرح‌واره تصویری بررسی و تحلیل شوند. ادبیات کودک یکی از زمینه‌هایی است که رویکرد معناشناسی شناختی می‌تواند برخی از ساخت‌های مفهومی آن را تبیین کند؛ زیرا دوران کودکی به خاطر شناخت دنیای پیرامون و درک امور انتزاعی اهمیت فراوانی دارد و آثار ادبی و هنری خاص این دوران نیز به‌واسطه ارائه محتوا و مفاهیم با ارزش قابل توجه است. از

1. George Lekoff
2. Mark Johnson
3. Containment schema
4. Path schema
5. Force schema

این‌رو، پژوهش حاضر بر آن است تا به بررسی طرح‌واره‌های تصویری در اشعار کودکانه مذهبی بپردازد و ضمن تحلیل مفاهیم، ساختار طرح‌واره‌ای آن را نیز نشان دهد.

۱-۲. اهداف، ضرورت و روش تحقیق

معناشناسی شناختی از شاخه‌های زبان‌شناسی است و با توجه به رشد شناختی و ذهنی انسان در محیط پیرامونش، بررسی بخشی از ادبیات کودک و نوجوان از نظر طرح‌واره‌های تصویری، می‌تواند نقش ادبیات کودک و نوجوان را در شناخت مسائل و مفاهیم ذهنی انسان‌ها مشخص کند. از این‌رو، پژوهش حاضر با رویکردی توصیفی تحلیلی و با هدف تبیین طرح‌واره‌های تصویری در آثار کودکانه مذهبی که از سوی شاعران شاخص حوزه ادبیات کودک و نوجوان سروده شده، بر آن است تا مفاهیم انتزاعی در این سروده‌ها را بررسی کند. به این منظور ۴۰ اثر منظوم کودکانه رضوی که در دهه ۹۰ به چاپ رسیده به‌عنوان جامعه آماری پژوهش انتخاب شده است.

۱-۳. پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مختلفی با رویکرد معناشناختی و تحلیل طرح‌واره‌ای انجام شده‌است که نمونه بارز آن، لیکاف و جانسون (۱۳۹۵) در کتاب‌های *استعاره‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم* و *فلسفه جسمانی دیدگاه‌های زبان‌شناسی شناختی خویش* را مطرح کرده و در آن به دو مقوله استعاره‌های مفهومی و طرح‌واره‌های تصویرپرداخته‌اند. کووچش (۱۳۹۳) در کتاب *مقدمه‌ای کاربردی بر استعاره* بر این باور است که تجربیات ملموس اولیه از دنیای پیرامون باعث شکل‌گیری نخستین طرح‌واره‌ها می‌شوند و نشأت گرفته از تعامل انسان‌ها با جهان است؛ اما هیچ کدام از پژوهش‌ها به بررسی طرح‌واره تصویری شعر کودکانه مذهبی نپرداخته‌اند.

برخی پژوهش‌های معناشناختی که می‌توانند در نگارش این پژوهش مورد توجه قرار گیرند، عبارت است از: صفوی (۱۳۸۲) در نوشتاری که به بررسی طرح‌واره‌های تصویری از نگاه معناشناسی شناختی پرداخته‌است، به‌صورت تئوری، طرح‌واره‌های تصویری را مفهوم‌شناسی و انواع این طرح‌واره‌ها را معرفی کرده‌است. نیکویی و باباشکوری (۱۳۹۲) در پژوهش خویش به بازخوانی قصه‌های کودکان بر مبنای مؤلفه‌های طرح‌واره در رویکرد شناختی پرداخته و بر این باور است که با شناسایی و تغییر طرح‌واره‌های منفی و ناسازگار در این قصه‌ها و جایگزین کردن آن با طرح‌واره‌های مثبت و درمانگر، می‌توان کودک را برای رویارویی با دنیای واقع و ممکن، آماده کرد. زهره‌وند (۱۳۹۵) در پژوهش خویش به بررسی طرح‌واره‌های تصویری در کودکانه‌های مصطفی رحماندوست، پرداخته و معتقد است که بخش قابل توجهی از طرح‌واره‌های تصویری وی مبتنی بر حرکت و جنبش است و برای بیان مفاهیم ذهنی، سروده خویش را از نقطه‌ای شروع می‌کند و در نقطه دیگری به پایان می‌رساند. قلی‌زاده توچایی (۱۳۹۵) در نوشتار خویش به بررسی و مقایسه کاربرد طرح‌واره‌های تصویری در اشعار کودکان و بزرگ‌سالان از منظر معناشناسی شناختی پرداخته‌اند و معتقدند که شاعران سروده‌های کودکان،

از طرح‌واره‌های حرکتی بیشتر و شاعران سروده‌های بزرگ‌سالان از طرح‌واره‌های حجمی و قدرتی بیشتری بهره برده‌اند. شریفی و حامدی شیروان (۱۳۸۹) در مقاله خویش، ادبیات کودک و نوجوان را از نگاه استعاره‌های مفهومی بررسی کرده‌اند. برای این پژوهش، ۱۰ داستان کودکانه که در آن مفاهیم انتزاعی به شکل اندیشه‌های استعاری به کار رفته‌اند، انتخاب شده است و به این نتیجه رسیده‌اند که استعاره‌های هستی‌شناختی در این داستان‌ها کاربرد قابل توجهی دارند. قنبری و سجودی (۱۳۹۱) در بررسی معناشناختی استعاره‌های زمان در داستان‌های کودک به زبان فارسی (گروه‌های سنی الف، ب، ج) معتقدند که برای کودکان فارسی زبان، در گروه‌های سنی مد نظر، مفهوم انتزاعی زمان از طریق حرکت در مکان قابل درک است.

با توجه به این که رویکرد معناشناسی شناختی در حوزه ادبیات کودک و نوجوان، بحثی جدید است، طرح‌واره‌های تصویری نیز که در درون همین نظریه طرح شده موضوعی تازه بوده است که پژوهشگران اندکی در ایران به آن پرداخته‌اند؛ بنابراین، موضوع این نوشتار جدید بوده و بر اساس بررسی‌های صورت گرفته تاکنون در حوزه سروده‌های کودکانه مذهبی به بررسی طرح‌واره‌های تصویری پرداخته نشده است.

۲. مبانی نظری

۲-۱. طرح‌واره تصویری^۱

طرح‌واره‌ای تصویری (تصوری) یکی از ساخت‌های مهم و برجسته در حوزه معناشناسی شناختی است. طبیعتاً همه ما انسان‌ها در این دنیا برای گذاران زندگی کارهایی را انجام می‌دهیم؛ از قبیل راه رفتن، خوردن، آشامیدن و صدها کنش دیگر. ما با تکیه بر آن‌ها ساخت‌های مفهومی بنیادی را به وجود می‌آوریم و از همین ساخت برای فکر کردن در امور انتزاعی بهره می‌بریم و به همین خاطر گفته‌اند که «تجربیات ملموس اولیه، باعث پیدایش طرح‌واره‌های تصویری می‌شوند» (کووچش، ۱۳۹۳: ۷۰). در حقیقت طرح‌واره‌های تصویری «ساخت‌های انتزاعی‌اند که بر طبق آنچه معناشناختی شناسی مطرح می‌سازد درک معنی استعاری را ممکن می‌سازد» (عابدی مقدم، ۱۳۸۳: ۳۴). این سخن بدان معناست که طرح‌واره‌های تصویری به شکل‌های مختلفی به مفاهیم انسجام می‌دهند؛ زیرا «طرح‌واره‌هایی هستند که ساختارهایی را برای مفهوم‌سازی‌های معین فراهم می‌کنند» (Johnson, 1987:66). جانسون در تعریف دیگری از طرح‌واره‌های تصویری بر این نکته اشاره می‌کند و می‌نویسد: «طرح‌واره‌های حاصل از انتزاع‌های میانی (یعنی بین تصورات ذهنی و گزاره‌های انتزاعی) را که به صورت تصویرهای شمایی در ذهن افراد بازنموده می‌شوند و به طور مستقیم با تجربه‌های فیزیکی یا اجتماعی در ارتباط هستند، طرح‌واره‌های تصویری گویند» (همان).

جانسون (۱۹۸۷) در کتاب *بدن در ذهن*^۲ استدلال می‌کند که «تجربه‌های بدنمند، درون نظام مفهومی

1. image schemas

2. The Body in the Mind

طرح‌واره‌های تصویری را به‌وجود می‌آورند. طرح‌واره‌های تصویری، از تجربیات دریافتی و حسی نشئت می‌گیرند که نتیجهٔ تعامل ما با جهان و محیط اطرافمان هستند» (همان: ۶۸). به عقیدهٔ جین مندler «فیزیولوژیست رشد، طرح‌واره‌های تصویری نوظهور هستند؛ بدین معنا که این طرح‌واره‌ها ساختارهای دانش ذاتی نیستند، بلکه کودک یاد می‌گیرد که چگونه با محیط فیزیکی اطراف خود تعامل برقرار کند: کودک حرکت اشیاء را با چشم دنبال می‌کند و سپس عامدانه دست خود را برای گرفتن آن‌ها دراز می‌کند. این تجربه‌ها حاصل عملکرد بدن و تعامل ما با جهان است» (Mendler, 2004: 56). افزون بر این باید اشاره کرد که «جانسون، طرح‌واره‌های تصویری را به سه بخش تقسیم کرده‌است؛ طرح‌واره‌های حرکتی، حجمی و قدرتی» (صفوی، ۱۳۸۲: ۶۸، ۶۹). شایان ذکر است که تقسیم‌بندی‌های دیگری از طرح‌واره‌های تصویری انجام شده که تاکنون در رویکرد معناشناسی شناختی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این طرح‌واره‌ها عبارتند از: «طرح‌واره‌های چرخشی، پُر، خالی، تکرار، سطح، تعادل، عکس‌العمل، ادغام، همسازی، دوری، نزدیکی، ارتباط، جذب، برخورد، جزء به کل» (افراشی و نیمی‌حشکوائی، ۱۳۸۹: ۱۵، ۱۶).

به رویکردی که برای مفاهیم انتزاعی ظرف در نظر گرفته شود، طرح‌وارهٔ حجمی می‌گویند. «تجربهٔ بنیادی ظرف برای فهم مضامین، شاخص‌ترین مقوله محسوب می‌شود و کاربرد فراوانی در زندگی روزمرهٔ انسان‌ها دارد» (قاسم‌زاده، ۱۳۷۹: ۱۰۹). جانسون می‌گوید «آدمی به‌وسیلهٔ تجربهٔ بودن در فضاهایی که حجم دارند و به نوعی، ظرف محسوب می‌شوند برای مفاهیم انتزاعی و ذهنی خویش، حجم و ظرف به وجود می‌آورد. وی طرح‌وارهٔ حجم را متشکل از ظرف و مظلوف می‌داند» (صفوی، ۱۳۸۳: ۳۷۳). به‌عنوان مثال نگاه شود به این ضرب‌المثل که «جا پای عقل، بزرگ‌تر از جای پای گاو است» در این ضرب‌المثل برای عقل که یک مفهوم انتزاعی است، حجم و ظرف در نظر گرفته شده‌است (جا پا).

در طرح‌وارهٔ حرکتی نیز معتقد است که «آدمی با بهره‌گیری از رویکرد حرکتی خویش و دیگر پدیده‌های متحرک طبیعی پیرامونش برای سایر پدیده‌ها، فضایی را طراحی می‌کند که در آن نقطهٔ آغاز و پایانی تصور شده‌است» (همان: ۳۸۶). به‌عنوان مثال، برای شانس و اقبال در این ضرب‌المثل، حرکت در نظر گرفته شده‌است: «از این ستون به آن ستون فرج است.»

طرح‌وارهٔ قدرتی از دیگر طرح‌واره‌های تصویری است. در این طرح‌واره «آدمی در مسیر زندگی خویش با مانع‌ها و مشکل‌های فراوانی رویارو می‌شود که همانند سد محکم در برابرش قرار می‌گیرند. از این‌رو، آدمی برای برطرف کردن این موانع، رویکردهای مختلفی را برمی‌گزیند، یا با آن مشکل‌مدارا می‌کند و یا در برابر آن مقابله می‌نماید» (همان: ۳۹۰). «دستی را که نمی‌شود قطع کرد باید بوسید» (مدارا) یا «دندان بد را باید از ریشه کند.» نمونه‌هایی از این رویکرد جانسون در طرح‌وارهٔ قدرتی است.

۲-۲. بحث و بررسی

به نظر می‌رسد بسیاری از مضامین انتزاعی و مجرد موجود در سروده‌های کودکانه مذهبی با مفاهیم عینی که متناسب با ذهن و محدوده سنی کودکان است، مفهوم‌سازی و متصور شده‌اند تا ذهن عینی‌گرای کودکان بتواند آموزه‌های دینی را درک کند. در سروده‌های کودکانه رضوی، سه نوع طرح‌واره تصویری حضور شاخص و برجسته‌ای دارند. این طرح‌واره‌ها تناسب فراوانی با مفهوم اشعار کودکانه مذهبی دارند که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود:

۲-۲-۱. طرح‌واره تصویری حرکتی

پربسامدترین و شاخص‌ترین طرح‌واره تصویری در سروده‌های کودکانه رضوی، طرح‌واره تصویری حرکتی است که ۱۱ مورد در این سروده آمده است. این رویکرد می‌تواند به دو دلیل باشد؛ نخست اینکه بیشترین مفاهیم اشعار کودکانه رضوی درباره زیارت حرم مطهر امام رضا (علیه السلام) و لازمۀ آن سفر کردن و حرکت است و دوم اینکه ذات کودکان با تحرک، فعالیت و جنبش همراه است؛ بنابراین کارکرد فراوان این طرح‌واره منطقی به نظر می‌رسد. افزون بر این، باید یادآوری کرد تحرک و پویایی یک تجربه عام و فراگیر محسوب می‌شود که اغلب مضامین حوزه‌های ذهنی و غیرملموس بر مبنای درک آن شکل پیدا می‌کند؛ به دیگر سخن، آدمی در زندگی روزانه خویش با نمونه‌های فراوانی از پدیده‌های حرکت و جابجایی رویارو می‌شود (گلفام و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۴). شکل ۱ نمونه‌ای از طرح‌واره تصویری از نوع حرکتی است.

شکل ۱: طرح‌واره تصویری حرکتی

بدین معنا که حرکت این طرح‌واره از یک مسیر مشخص آغاز و به یک هدف خاص منتج می‌شود. در شعر «دور گنبد طلا» طرح‌واره‌های حرکتی متعددی آمده است. نگاشت‌های این طرح‌واره در جمله‌های «پریدن به سوی نور، پریدن به سوی اوج، رفتن به سوی ماه» که حوزه مقصد هستند، وجود دارد. در این نگاشت‌ها، زیارت حرم مطهر امام رضا (علیه السلام)، نوعی معراج تلقی و در قالب پرواز به سوی نور و اوج به تصویر کشیده شده است.

می‌پرد در آسمان شهر

لک لکی به سوی دورها

می‌پرد به سوی اوج‌ها

می‌پرد به سوی نورها

خسته از تمام راه‌ها

در پی نگاه می‌رویم

در سکوت چشم‌هایمان

رو به سوی ماه می‌رویم

می‌رسیم روبه‌روی او

او نشسته در میان نور

هر طرف نگاه می‌کنی، شوق هست و شادی و شور (الله‌وردی، ۱۳۹۶: ۵)

الگوی زیر بیانگر رویکرد طرح‌واره حرکتی است که مفهوم انتزاعی بیداری و معراج دل را در شعر فوق به کار گرفته است:

(به اوج رسیدن، معراج دل) پایان   مسیر   آغاز (زیارت)

این طرح‌واره در حقیقت بیانگر تجربه‌های بشری است و در حقیقت نخستین مفهومی است که با خواندن این سروده در ذهن مخاطب ظاهر می‌شود. از این رو «می‌توان پیش‌مفهومی و افشردۀ تجربه‌های مکانی و زمانی دانست که برای معنا بخشیدن به حوادث شخصی، موقعیت‌ها و عناصر زبانی به کار می‌روند» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۱۶۱). در این سروده به فضیلت زیارت مرقد ائمه علیهم‌السلام در قالب طرح‌واره حرکتی با رویکردی عارفانه، معنا بخشیده شده است و به کودک القا می‌کند که دستیابی به بیداری و معراج دل، نیازمند پویایی و تحرک است.

در شعر زیر نیز این گونه است، طرح‌واره حرکتی در نگاشت «دویدن دل به حرم» به تصویر آمده است. در این نگاشت، مفهوم انتزاعی که حوزه مبدأ محسوب می‌شود؛ «بی‌تابی زیارت حرم مطهر امام رضا علیه‌السلام» است که در قالب نگاشت دویدن دل از قطار به حرم (حوزه مقصد)، تصویرسازی شده است:

من کنار مادرم

در قطار خسته‌ای نشسته‌ام

پایه‌پای ریل‌ها

می‌دود ولی دلم

ایستاده‌ام

پشت پنجره

بی‌قرار

می‌رسد دلم حرم

زودتر از این قطار(الله‌وردی، ۱۳۹۶: ۶)

در شعر «باران پروانه» از «محمود پور وهاب» نیز، مفهوم انتزاعی «بی‌قراری دل برای زیارت» در قالب نگاهت «پرواز کردن دل» به تصویر درآمده است. حوزه مبدأ این نگاهت، «بی‌قراری دل» و حوزه مقصد آن نیز «پرواز کردن دل» تصویرسازی شده است:

هر جا که باشیم

تهران و کرمان، رشت یا اهواز

با عطر یاد تو کیوتروار

دل می‌کند پرواز(پور وهاب، ۱۳۹۶: ۸)

افزون بر این در دیگر سروده‌های کودکانه رضوی نیز با نگاهت‌های مختلف، فضیلت زیارت حرم مبارک امام رضا علیه‌السلام بازتاب یافته که عبارت است از:

«تمام شدن جاده‌ها» نیز نگاهت دیگری از طرح‌واره‌های حرکتی در شعر «زیارت» جعفر ابراهیمی است (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۴). «پریدن ساعت» در شعر «قرار قشنگ» سروده «مرضیه تاجری» (۱۳۹۶: ۱۰).

«کشیده شدن به سوی مرقد» برای مفهوم «زیارت» در سروده «ساحل امید» از «مریم زندی» (۱۳۹۶: ۱۵). در سروده «تا ذوق و شوق و شور» اثر «عباس‌علی سپاهی یونسی» نیز برای مفهوم

«زیارت» از نگاهت «رفتن به سوی نور» استفاده شده است (زندی، ۱۳۹۶: ۱۸). در عبارت «زیر گنبد طلاییات روح من بال در می‌آورد و پرنده می‌شود» در سروده «موقع اذان» اثر «شهلا شهبازی» نمود

دیگر طرح‌واره حرکتی است (شهبازی، ۱۳۹۶: ۲۳). در سروده «خورشید خورشیده‌ها» از بابک نیک‌طلب، طرح‌واره حرکتی در قالب نگاهت «به سوی تو می‌آیم ای دوست، مرا غرق در روشنایی کن» به کار رفته

است (نیک‌طلب، ۱۳۹۴: ۱۳). در شعر «یک ستاره اشک» سروده «مریم اسلامی» طرح‌واره حرکتی در قالب نگاهت «زیر نور این گنبد طلا قد کشیده‌ام» به کار رفته است (اسلامی، ۱۳۹۴: ۱۴). در سروده

«خاطرات زیارت» از «منیره هاشمی» نیز طرح‌واره حرکتی در قالب نگاهت «رفته بودم زیارت، بوی قرآن گرفتم، نور از آن گرفتم» آمده است (هاشمی، ۱۳۹۴: ۲۱).

به نظر می‌رسد که شاعران حوزه ادبیات کودک آیینی از فضیلت‌های زیارت بارگاه رضوی آگاه بوده‌اند؛ زیرا که امام رضا علیه‌السلام فرموده است: «مَنْ زَارَنِي عَلَى بُعْدِ دَارِي وَ مَزَارِي آتِيَتْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي ثَلَاثِ مَوَاطِنَ حَتَّى أُخْلِصَهُ مِنْ أَهْوَالِهَا: إِذَا تَطَايَرَتِ الْكُتُبُ يَمِينًا وَ شِمَالًا، وَ عِنْدَ الصَّرَاطِ، وَ عِنْدَ الْمِيزَانِ» (ابن بابویه، ۸۳۳۱، ج ۲: ۶۰۵)؛ هر کس با وجود دوری خانه و مزارم، مرا زیارت کند، روز رستاخیز، در سه محل پیش

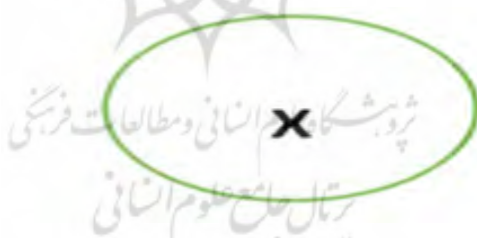
او می‌آیم تا از ترس‌هایی (که در آن سه جا مردم را فرا می‌گیرد) نجاتش دهم: الف. زمانی که نامه‌های اعمال به راست و چپ به حرکت درآید. ب. در جلوی پل صراط. ج. در کنار سنجش اعمال (میزان).

طبیعتاً رسیدن به این آمال و آرزو هم نیازمند عزم و اراده سفر و زیارت به مشهد و دیگر قبور ائمه علیهم‌السلام است. این مفهوم نیز در غالب سروده‌های کودکانه رضوی بیان شده است. در این سروده‌ها افزون بر

فضیلت زیارت به بسیاری از جنبه‌های تربیتی دینی اشاره شده است. بارزترین جنبه تربیتی، توسل به ائمه اطهار علیهم‌السلام است، توسل و شفاعت‌خواهی همواره یکی از مضامین عمده مدح امامان علیهم‌السلام بوده که غالباً مدیحه‌سرایان پس از ستایش خداوند، قصاید خود را به آن متبرک و شفاعت بزرگان دین را به عنوان پاداش اظهار ادب و ارادت خویش قلمداد کرده‌اند. این نکته درباره امام رضا علیه‌السلام با توجه به شرایط جغرافیایی ملموس‌تر است؛ افزون بر این، رویکرد طرح‌واره‌های حرکتی در سروده‌های کودکانه مذهبی مشهوری که سراینده خاصی هم ندارند، به تصویر کشیده شده است؛ سروده‌هایی همچون: «دویدم و دویدم به کربلا رسیدم»، «حالا بشید مهبیا می‌خوایم بریم کربلا»، «هر کدوم از یه جا میان از اصفهان، ساوه، کرج» و «رضا که نور خداست». در این سروده‌ها که حوزه مبدأ آن، بی‌قراری و بی‌تابی برای زیارت حرم مطهر امام رضا علیه‌السلام است با رسیدن با حرم و یا پر کشیدن دل آن‌ها به حرم (حوزه مقصد) به تصویر کشیده می‌شود.

۲-۲-۲. طرح‌واره تصویری حجمی

طرح‌واره تصویری حجمی یکی دیگر از طرح‌واره‌های به کار گرفته در سروده‌های کودکانه مذهبی است که بسامد قابل توجهی دارد و ۸ مورد از این طرح‌واره ذکر شده است. در این طرح‌واره «ظرف حجم سه بعدی دارد که مظلوف را در خود جای می‌دهد. کاربردی‌ترین طرح‌واره در زندگی بشری محسوب می‌شود؛ زیرا ظرف را در درون و بیرون آن که در قلمرو فضای سه بعدی است، به تصویر می‌کشند» (تیلر، ۱۳۸۳: ۳۲۰). این طرح‌واره برای عینی کردن مفاهیم ذهنی و انتزاعی به کار گرفته می‌شود. شکل ۲ بیانگر این نوع طرح‌واره تصویری است.

شکل ۲: طرح‌واره تصویری حجمی

آرامش، مهربانی، صفا، عشق و شادمانی از مفاهیم انتزاعی هستند که در سروده‌های کودکانه در ظرف‌های بیانی مختلفی برای مخاطب ملموس و محسوس می‌شود. این مظلوف‌ها در شعرهای کودکانه مذهب اغلب در ظرف مکانی حرم امام رضا علیه‌السلام جای داده می‌شوند. شعر «ساحل امید» سروده رضوی دیگری است که برای کودکان سروده شده است. «مریم زندی» در این سروده خویش، مفاهیم انتزاعی «امنیت» و «امید» را در نگاشت تصویری «مرقد امام رضا علیه‌السلام» مجسم کرده است. البته ناگفته نماند که در این سروده، طرح‌واره‌های حرکتی نیز در قالب نگاشت «کشیده

شدن به سوی مرقد» برای مفهوم «زیارت» وجود دارد:

توی موج زائران

سمت مرقدت کشیده می‌شوم

سمت ساحلی

امن و پر امید

ای خدا چه زود

دست من به آرزوی خود رسید(زندى، ۱۳۹۶: ۱۵).

در شعری که ذکر شد، برای «امنیت» و «امید» که مفاهیم انتزاعی هستند، ظرفی تعبیه شده است که به نوعی برای آن حجم در نظر گرفته شده و در آن حجم جای گرفته است. ظرف مذکور در شعرهای گودکانه رضوی، بارگاه مطهر امام رضا علیه السلام است. شکل ۲ بیانگر این رویکرد طرح‌واره‌ای است:

در شعر «مهمان خراسان» نیز در دو مورد از طرح‌واره تصویری حجمی برای بیان مفهوم انتزاعی «ایمان» استفاده شده است. «لحن صدا» حجم و فضایی برای قرار گرفتن ایمان در آن و همچنین «عطر» نیز حجم دیگری برای این مفهوم است.

آرامشی از ایمان

در لحن صدایش بود

هر چیز خدا می‌خواست

راضی به رضایش بود

او غصه غریب را با خود به خراسان برد

او عطری از ایمان را

چون هدیه به ایران برد(ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۷).

در شعر «سوی گنبد» سروده «محمد کاظم مزینانی» نیز از طرح‌واره حجمی استفاده شده است. «نور و روشنایی» از دیگر مفاهیمی است که در وجود مبارک امام رضا علیه السلام به عنوان یک حجم و ظرف برای ملموس و محسوس کردن آن نمود پیدا می‌کند:

آه ای کسی که هستی

از جنس سبزه و نور

آه ای شهید گشته

با شهید تلخ انگور(مزینانی، ۱۳۹۴: ۱۱).

شعر «خادم پیر حرم» از «حمید هنرجو» یکی دیگر از سروده‌های رضوی کودکانه است که در آن برای مفاهیم «دوستی»، «پاکی» و «مهربانی» حجم و ظرفی در نظر گرفته شده است. نگاه خادم پیر، ظرفی برای دوستی، صدای او حجمی برای مهربانی و قلب او مکانی برای پاکی است:

در نگاهش می‌شود

دوستی را خوب دید

از صدای ساده‌اش

مهربانی را شنید

شهری از آینه است

قلب پاک پیرمرد(هنرجو، ۱۳۹۴: ۱۷).

شعر زیر یکی از سروده‌های کودکانه مذهبی است که در نگاشت کلی آن برای مهربانی، آرامش، روشنائی، رهایی از غم و غصه، ظرفی در نظر گرفته شده و آن ظرف حرم مطهر رضوی است، افزون بر این «چشم» و «ذهن» شاعر نیز به‌سان ظرفی «سرسار از نگاه کاشی و ستاره» و «پر از صدای بال‌های یک فرشته» است:

دوباره یک غروب دلنشین / دوباره یک صدا / صدای سبز / دوباره می‌پرد کبوتری / به دور گنبد حرم / دوباره چشم‌های من / پر از نگاه کاشی و ستاره می‌شود / کنار حوض / دوباره ذهن من / پر از صدای بال‌های یک فرشته می‌شود / نگاه کن! / من آن کبوترم / به دور گنبد طلایی‌اش / چه عاشقانه می‌پریم (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۲۷).
در حقیقت این سروده‌ها، مفاهیم حدیث «سلسه الذهب» را با زبانی کودکانه به تصویر کشیده‌اند. در این حدیث، به حریم امنی رضوی اشاره شده است:

«إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَأَعْبُدُونِي، مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ بِشَهَادَةٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ بِالْإِخْلَاصِ دَخَلَ فِي حِصْنِي وَ مَنْ دَخَلَ فِي حِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي.» (ابن بابویه، ۱۳۳۸، ج ۲: ۳۷۵)؛ منم خدایی که خدایی جز من نیست، پس مرا پرستش کنید. هر کس از شما که بیاید و شهادت «لا اله الا الله» را با اخلاص بگوید، وارد قلعه و حصار من شده است و هر کس که داخل در قلعه و حصار من بشود از عذاب من ایمن خواهد بود.

شیخ صدوق در ادامه این حدیث می‌گوید: «چون مرکب ایشان به حرکت درآمد، حضرت ندا داد: «وبشروطها و انا من شروطها» و شیخ صدوق در توضیح آن نوشته است که از شروط آن اقرار به حضرت رضاعلی است. به اینکه امامی از جانب خداون عزوجل بر بندگان اوست و اطاعت از او بر بندگان واجب است (ابن بابویه، ۱۳۴۵: ۲۵).

در شعر «گنبد و گلاب» نیز که سروده «شکوه قاسم‌نیا» است، طرح‌واره تصویری حجمی وجود دارد. در این شعر، دل کسی که تمنای زیارت مرقد امام رضا علیه السلام می‌کند، ظرفی است که غم و غصه از دوری مشهد مقدس را در دل خود جای داده است. افزون بر این، قلب شاعر نیز ظرفی سرشار از دعا به تصویر کشیده است:

غرق نور است و طلا گنبد زرد رضا
شده از این خورشید شهر مشهد پرنور
بر لب پیرو و جوان یا رضا رضا رضاست
روی این گنبد زرد شاد می‌آسودم
از دلم پر می‌زد غصه و ماتم و غم
(قاسم‌نیا، ۱۳۹۰: ۲۰)

بوی گل، بوی گلاب می‌رسد از همه جا
مثل یک خورشید است می‌درخشد از دور
چشم ما خیره به آن قلب ما غرق دعاست
ای خدا کاش که من یک کبوتر بودم
می‌زدم بال و پری دور تا دور حرم

در سروده «با قطار قم به مشهد» اثر «اکرم‌السادات هاشمی‌پور» نیز از طرح‌واره حجمی استفاده شده است. در این سروده برای مفاهیم انتزاعی «آرزو» و «شوق» محدوده و حجم در نظر گرفته و از طریق آن، مفاهیم برای مخاطب ملموس و محسوس شده است:

«هر مسافر توی ساکش

آرزویی تازه دارد

در دلش، در چشم‌هایش

شوق بی‌اندازه دارد (هاشمی‌پور، ۱۳۹۶: ۳۸).

در شعر «جاده سبز» سروده «مرضیه تاجری»، برای مفهوم انتزاعی «تنهایی» حجمی ملموس و محسوس به نام «قفس» تعبیه شده است:

من رها

از قفس کوچک تنهایی‌ام

سوی تو

ای همه خوبی

همه خوبی

رضا (تاجری، ۱۳۹۶: ۱۲).

۲-۲-۳. طرح‌واره تصویری قدرتی

طرح‌واره تصویری قدرتی از دیگر طرح‌واره‌های تصویری در سروده‌های کودکانه آیینی است. این طرح‌واره در سروده‌های رضوی بسامد چندانی ندارد و تنها ۳ مورد به آن اشاره شده و بهره‌گیری از این طرح‌واره‌های تصویری در راستای مفاهیم تعلیمی قرار گرفته است و به کودکان آموزش داده می‌شود برای به دست آوردن مطلوب خویش باید تلاش کنند و موانع را کنار بزنند. همان‌گونه که ائمه علیهم السلام نیز برای برپایی جامعه مطلوب خویش با بی‌عدالتی، ستم و زورگویی مبارزه کرده است و عاقبت نیز به

شهادت رسیدند.

در شعر «خورشید خورشیدها» سروده «بابک نیک‌طلب» از طرح‌واره قدرتی استفاده شده است. در این سروده، امام رضا علیه السلام پایان دهنده به «شام سیاه» و شروع کننده «صبح سپید» است. وی تاریکی ظلم و ستم را از بین می‌برد:

سلام ای امامی که سرسبز
به مه‌رت کران تا کران هاست

تو پایان شام سیاهی

تو آغاز صبح سپیدی

پناهی تو در بی‌پناهی

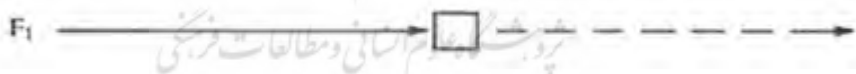
امیدی تو در ناامیدی

کنار تو آرامشی هست

که در هیچ جای جهان نیست (نیک‌طلب، ۱۳۹۴: ۱۳).

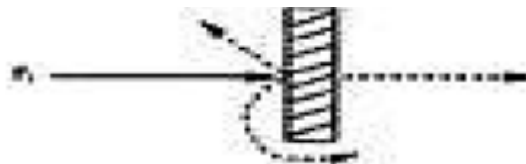
افزون بر این، پایان دادن به «بی‌پناهی» و «ناامیدی» نیز می‌تواند نمونه دیگری از طرح‌واره‌های قدرتی در این سروده باشد که در این شعر به اشاره شده است.

در این الگو، سدی در مسیر آدمی وجود دارد که باعث می‌شود رفتار و عملکرد شخص متفاوت باشد و این عکس‌العمل به دو متغیر وابسته است. متغیر اول: نوع مانعی است که در مسیر قرار گرفته است (ظلم و فساد حاکمان وقت) و متغیر دوم نیز به نیرو و قدرت شخص در روبرویی با این مانع باز می‌گردد (مبارزه امام علیه السلام و شهادت ایشان). این الگو را می‌توان در شکل‌های زیر به روشنی نشان داد و فهم آن را برای مخاطب آسان کرد. در مرحله اول، شکل ۳، وجود یک سد مانع حرکت می‌شود که این مانع «شام سیاه» است:

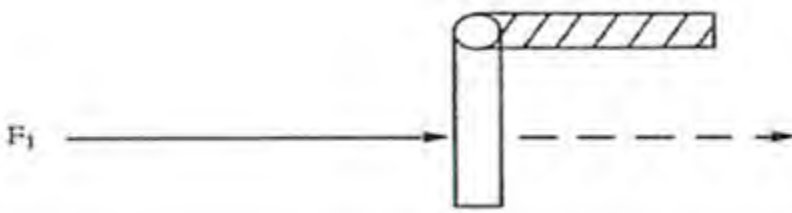
شکل ۳: طرح‌واره تصویری قدرتی نوع اول، توقف حرکت.

در مرحله دوم، شکل ۴، شکست مانع و از بین بردن سد (شام سیاه) به تصویر کشیده شده است:

شکل ۴: طرح‌واره تصویری قدرتی نوع دوم، شکست مانع.

در مرحله سوم، شکل ۵، ادامه مسیر (آغاز صبح سپید) مورد توجه قرار می‌گیرد:

شکل ۵: طرح‌واره تصویری قدرتی نوع سوم، از میان برداشتن مانع و ادامه مسیر.

در پایین، شکل ۶، نمای کلی طرح‌واره قدرتی نمایش داده می‌شود:

شکل ۶: نمای کلی طرح‌واره تصویری قدرتی.

در شعر «قصهٔ مهربان» برای مفاهیم انتزاعی مهربانی و آزادی» از طرح‌واره قدرتی استفاده کرده است. «آزاد کردن آهو از بند صیاد» نگاشتی است که در این شعر به آن اشاره شده است:

تو می‌رسی از راه با لبخند

مثل همیشه مهربان هستی

می‌گویی آهو بره‌اش تنهاست

صیاد پایش را چرا بستی؟

می‌گویی: آزادی برو آهو(شامانی، ۱۳۹۶: ۲۰).

آزادگی از شاخص‌ترین مفاهیم سروده‌هایی آیینی است که به تبعیت از زندگی ائمه علیهم‌السلام در شعر کودک آیینی بازتاب داشته است؛ مرگ سرافرازانه در راه دستیابی به این آزادگی به واسطهٔ الگوی مطلوب که همانا ائمه علیهم‌السلام هستند در سروده‌های کودکان آیینی به تصویر کشیده شده است و نشان می‌دهد که هر انسانی فطرتاً در برابر چیزی که مانع آزادی وی شود، عکس‌العمل نشان می‌دهد. در این سروده که ذکر شد، امام رضا علیه‌السلام در مسیر مطلوب با مانع و سد که صیاد ظالم است، رویارو می‌شود و با همدیگر در تقابل قرار می‌گیرند. شکل ۷ نشان دهندهٔ این رویکرد طرح‌واره‌ای است:

شکل ۷: نمای کلی طرح‌واره تصویری قدرتی.

شفابخشی امام رضا علیه السلام نیز مفهوم دیگری است که سروده‌های کودکانه رضوی بازتاب یافته است. بیماری، مانعی در برابر سلامتی انسان‌هاست و نفوس مبارک امام رضا علیه السلام نیز از بین برنده این مانع است که در سروده «نذری مادرم» از «کمال شفיעی» نمود می‌یابد:

هست نذری مادرم امسال

چشم‌های مرا شفا بدهی

توی دارالشفای دستانت

نسخه‌های مرا داو بدهی

ما غریبیم و بی‌پناه آقا

فکر کن آهوی حرم هستیم

یک النگوی مادرم نذرت

تشنه بخشش و کرم هستیم

(شفיעی، ۱۳۹۶: ۱۶)

نکته قابل توجه در طرح‌واره‌های تصویری قدرتی سروده‌های آیینی کودکان این است که شاعران کودک بهره‌گیری از طرح‌واره‌های تصویری قدرتی از وقایع خشونت‌آمیز نگفته‌اند. به نظر می‌رسد به این امر واقف بوده‌اند که چنین پرداخت‌هایی در سروده‌های کودکانه رضوی عظمت نمی‌دهد. تاثیرپذیری بچه‌ها به گونه‌ای نیست که از کشته شدن، تکه‌تکه شدن و مجروح شدن صحبت کرد و آن‌ها تغییر مثبت کنند. برای آن‌ها قهرمان مهم است؛ بنابراین، نپذیرفتن ظلم و بی‌تفاوت نبودن به مظلومان به عنوان خصوصیت‌های یک قهرمان در این نوع طرح‌واره‌های قدرتی مورد توجه قرار گرفته است.

۳. نتیجه‌گیری

در این پژوهش، سروده‌های کودکانه آیینی از منظر معناشناختی در زمینه بهره‌گیری طرح‌واره‌های تصویری بررسی و مشخص شد که این سروده‌ها به گونه‌ای هستند که آموزه‌های دینی، تعلیمی و اخلاقی را با بهره‌گیری از مفاهیم حسی و مادی مجسم می‌کنند. ایثار، مهربانی، شجاعت، آزادگی، آرامش، شاد و رهایی از غم با زیارت مرقد مبارک ائمه علیهم السلام مضامین انتزاعی هستند که با بهره‌گیری

از طرح‌واره‌های تصویری برای کودکان محسوس و مجسم ساخته‌اند. این رویکرد بیانگر آن است که زبان سروده‌های کودکانه رضوی، زبانی استعاری است و طرح‌واره‌های تصویری به‌عنوان زیربنای این زبان استعاری (استعاره مفهومی نه استعاره ادبی و بلاغی) محسوب می‌شوند.

طرح‌واره‌های تصویری در سه شکل حرکتی، قدرتی و حجمی در مفاهیم حوزه سروده‌های کودکانه رضوی کاربرد فراوانی دارند. در پاره‌ای از موارد نیز در این سروده‌ها از ترکیب چند طرح‌واره برای بیان یک مفهوم استفاده شده و هدف آن برجسته‌سازی آموزه‌های مثبت تعلیمی و دینی است که جمع شدن این آموزه‌ها در هر شخصی منتج به انسان کامل و متعالی می‌شود و در واقع الگو یا قهرمانی جامع را برای مخاطبان کودک خویش نمایان می‌سازد. البته در این میان، نباید از حضور برجسته طرح‌واره حرکتی غافل بود، هدف کاربرد فراوان آن نیز، واداشتن کودک به تحرک، جنبش، فعالیت در راستای رفتن به زیارت و الگوپذیری از ائمه علیهم‌السلام است که فراروی وی قرار دارد.

در طرح‌واره‌های حجمی، ظروف به دو دسته تقسیم می‌شدند؛ ظرف مکانی حرم اهل بیت علیهم‌السلام دربردارنده مفاهیم انتزاعی شادی، ایمان، آرامش و رهایی از غم بودند و دل مؤمنان نیز ظرفی برای مفاهیمی چون غصه و ناراحتی از دوری و رنج ائمه علیهم‌السلام تعبیه شده بود. طرح‌واره‌های تصویری قدرتی، کودکان را به دور از هر گونه خشونت، به مقاومت و پایداری در برابر اسارت فرا می‌خواند. زندگی ائمه علیهم‌السلام و ایستادگی آنان در برابر ظلم و ستم و شهادت آنان در این مسیر، بیانگر طرح‌واره تصویری قدرتی در سروده‌های کودکانه آیینی است که مفاهیم انتزاعی آزادگی، عدالت و ظلم‌ستیزی را برای مخاطبان کودک خویش، محسوس و ملموس می‌کند. نمودار زیر بیانگر بسامد هر کدام از طرح‌واره‌های تصویری در ۴۰ سروده کودکانه رضوی است:

منابع و مأخذ

- آسیابادی، علی. (۱۳۹۱). «طرح‌واره‌های حجمی و کاربرد آن در بیان تجارب عرفانی». *پژوهش ادب عرفانی* (گوهر گویا). سال ۶، شماره ۲. صص: ۱۰۱-۱۲۳.
- ابراهیمی، جعفر (شاهد). (۱۳۹۳). *توبوی سیب می‌دهی*. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۳۸). *عیون اخبار الرضا*. ترجمه محمد تقی اصفهانی. چاپ سوم. تهران: انتشارات علمیه اسلامیة.
- _____ . (۱۳۴۵). *التوحید*. ترجمه محمدتقی اصفهانی. چاپ سوم. تهران: انتشارات علمیه اسلامیة.
- اسلامی، مریم. (۱۳۹۴). «یک ستاره اشک». در کتاب *مهمان خراسان*. گردآورنده: سعید بیابانکی. مشهد: به‌نشر.

افراشی، آزیتا؛ نعیمی خشکوائی، فاطمه. (۱۳۸۹). «تحلیل متون داستانی کودک با رویکرد شعرشناسی شناختی». *زبان‌شناخت*. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. سال اول. دوره ۲. صص: ۱-۲۵.

الله‌وردی، اسماعیل. (۱۳۹۶). «دور گنبد طلا». در کتاب *روی موج باران*. به کوشش بابک نیک طلب. تهران: انتشارات سوره مهر.

پور وهاب، محمود (۱۳۹۶). «باران پروانه». در کتاب *روی موج باران*. به کوشش بابک نیک طلب. تهران: انتشارات سوره مهر.

تاجری، مریم. (۱۳۹۶). «جاده سبز». در کتاب *روی موج باران*. به کوشش بابک نیک طلب. تهران: انتشارات سوره مهر.

تیلر، جان رابرت. (۱۳۸۳). «بسط مقوله مجاز و استعاره». در کتاب *استعاره مبنای تفکر و ابزار زیبایی‌آفرینی*. گروه مترجمان. تهران: انتشارات سوره مهر.

زندى، مریم. (۱۳۹۶). «ساحل امید». در کتاب *روی موج باران*. به کوشش بابک نیک طلب. تهران: انتشارات سوره مهر.

زهره‌وند، سعید. (۱۳۹۵). «بررسی طرح‌واره‌های تصویری در کودکانه‌های مصطفی رحماندوست». *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه لرستان.

شامانی، طیبیه. (۱۳۹۶). «قصه مهربان». در کتاب *روی موج باران*. به کوشش بابک نیک طلب. تهران: انتشارات سوره مهر.

شریفی، شهلا؛ حامدی شیروان، زهرا. (۱۳۸۹). «بررسی استعاره در ادبیات کودک و نوجوان در چهارچوب زبان‌شناسی شناختی». *تفکر و کودک*. دوره ۱۰. شماره ۲. صص: ۳۹-۶۳.

شعبانی، اسدالله. (۱۳۹۴). «خراسان بزرگ». در کتاب *مهمان خراسان*. گردآورنده: سعید بیابانکی. مشهد: به‌نشر.

شفیعی، کمال. (۱۳۹۴). «نذری مادرم». در کتاب *مهمان خراسان*. گردآورنده: سعید بیابانکی. مشهد: به‌نشر.

شهبازی، شهلا. (۱۳۹۶). «موقع اذان». در کتاب *روی موج باران*. به کوشش بابک نیک طلب. تهران: انتشارات سوره مهر.

صفوی، کورش. (۱۳۸۲). «بحثی درباره طرح‌واره‌های تصویری از دیدگاه معنی‌شناسی». *نامه فرهنگستان*. دوره ۶ شماره ۱. صص: ۶۵-۸۵.

_____ (۱۳۸۳). *فرهنگ توصیفی معنی‌شناسی*. تهران: فرهنگ معاصر.

عابدی مقدم، هدی. (۱۳۸۴). «طرح‌واره‌های تصویری در بررسی استعاره‌های فارسی». *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.

- فتوحی، محمود. (۱۳۹۰). *سبک‌شناسی؛ نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها*. تهران: سخن.
- قاسم‌زاده، حبیب‌الله. (۱۳۷۹). *استعاره و شناخت*. تهران: فرهنگان.
- قاسم‌نیا، شکوه. (۱۳۹۰). *برف و بهار*. تهران: انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- قلی‌زاده توچائی، پریسا. (۱۳۹۵). «بررسی و مقایسه کاربرد طرح‌واره‌های تصویری در اشعار کودکان و بزرگسالان از منظر معنی‌شناسی شناختی». *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه پیام نور گیلان.
- قنبری، زهرا؛ سجودی، فرزانه. (۱۳۹۱). «بررسی معناشناختی استعاره زمان در داستان‌های کودک به زبان فارس». *نقد ادبی*. دوره ۵. شماره ۱۹. صص: ۱۳۵-۱۵۶.
- کووچش، زولتان. (۱۳۹۳). *مقدمه‌ای کاربردی بر استعاره*. ترجمه ابراهیم شیرین پور. تهران: سمت.
- کلفام، ارسلان؛ افراشی، آریتا و غزاله مقدم. (۱۳۹۲). «مفهوم‌سازی افعال حرکتی بسیط زبان فارسی: رویکرد شناختی». *مطالعات و گویش‌های غرب ایران*. سال اول. شماره ۱. صص: ۱۲۲-۱۰۳.
- لیکاف، جورج و جانسون، مارک. (۱۳۹۵). *استعاره‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم*. ترجمه هاجر آقابراهیمی. تهران: نشر علم.
- مجلسی، محمدباقر. (۱۳۶۲). *بحار الانوار*. جلد ۴۴. تحقیق و تعلیق: سیدجواد علوی. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- مزیانی، محمد کاظم. (۱۳۹۴). «سوی گنبد». در کتاب *مهمان خراسان*. گردآورنده: سعید بیابانکی. مشهد: به‌نشر.
- نیک‌طلب، بابک. (۱۳۹۴). «خورشید خورشیدها». در کتاب *مهمان خراسان*. گردآورنده: سعید بیابانکی. مشهد: به‌نشر.
- نیکویی، علیرضا، باباشکوری، شراره. (۱۳۹۲). «بازخوانی قصه‌های کودکان بر مبنای مولفه طرح‌واره در رویکرد شناختی». *مطالعات ادبیات کودک*. دوره ۴. شماره ۲ (پیاپی ۸). صص: ۱۷۴-۱۴۹.
- هاشمی، منیره. (۱۳۹۴). «خاطرات زیارت». در *مهمان خراسان*. گردآورنده: سعید بیابانکی. مشهد: به‌نشر.
- هاشمی‌پور، اکرم‌السادات. (۱۳۹۶). «با قطار قم به مشهد». در کتاب *روی موج باران*. به کوشش بابک نیک‌طلب. تهران: انتشارات سوره مهر.
- هنرجو، حمید. (۱۳۹۴). «خادم پیر حرم». در کتاب *مهمان خراسان*. گردآورنده: سعید بیابانکی. مشهد: به‌نشر.

منابع اینترنتی

- خرازی، مینو. (۱۳۹۵). «فرشته‌ای از آسمان». در سایت **کودک تبیان**. به نشانی: koodak@tebyan.com // تاریخ مشاهده: ۱۴۰۱/۲/۲۰.
- طهماسبی دهکردی، مه‌ری. (۱۳۹۸). «شعر محرم». در سایت **ترانه‌های کودکان**: ادبیات کودکان شامل داستان‌ها، اشعار، نمایشنامه‌ها و ... آثار مه‌ری طهماسبی دهکردی به نشانی <http://tkooda.kan.blogfa.com> // تاریخ مشاهده: ۱۴۰۱/۲/۲۰.

References

- Abedi Moghadam, H. (2005). "Imaginary schemas in the study of Persian metaphors". Master's thesis. Islamic Azad University, Tehran branch. (In Persian)
- Afarashi, A; Naimi Hashkovai, F. (2010). "Analysis of children's fiction texts with the approach of cognitive poetics". Linguistics Research Institute of Humanities and Cultural Studies. first year. Course 2. pp: 1-25. (In Persian)
- Allahvardi, Is.(2016). "Around the Golden Dome". In the book on the rain wave. A collection of teenage poems for Imam Reza (a.s.). By the efforts of Babak Nik Talab, Tehran: Surah Mehr Publications. (In Persian)
- Asiaabadi, A. (2011). "Volume schemas and its application in expressing mystical experiences". Mystical literature research (Gohar Goya). Year 6. Number 2. pp: 101-123. (In Persian)
- Ebrahimi, J. (2013). You smell like apples. Tehran: Children and Adolescent Intellectual Development Center. (In Persian)
- Fatuhi, M. (2011). Stylistics; Theories, approaches and methods. Tehran: Sokhan. (In Persian)
- Ghasemnia, g. (2011). Snow and spring. Tehran: Publications of the Center for Intellectual Development of Children and Adolescents. (In Persian)
- Ghanbari, Z., Sojodi, F. (2011). "Semantic study of the metaphor of time in Persian children's stories". literary criticism Course 5. Number 19. pp. 135-156. (In Persian)
- Golfam, A., Afarashi and Ghazaleh M. (2012). "Conceptualization of simple verbs of movement in Persian language: a cognitive approach". Studies and dialects of western Iran. first year. Number 1. pp: 103-122. (In Persian)
- Hashemi, M. (2014). Pilgrimage memories. In "Guest of Khorasan". Compiler: Saeed Biabanki. Mashhad: Beh Nashr. (In Persian)
- Hashmipour, A. (2016). "By train from Qom to Mashhad". In the book on the rain

- wave. A collection of teenage poems for Imam Reza (a.s.). Thanks to the efforts of Babak Nik Talab. Tehran: Publications of Surah Mehr. (In Persian)
- Honarjoo, H. (2014). "The Old Shrine Servant". In the guest book of Khorasan. Compiler: Saeed Biyabanki. Mashhad: Publishing House. (In Persian)
- Ibn Babuyeh, . (1959). Ayun Akhbar al-Reza. Translated by Mohammad Taghi Esfahani. Third edition. Tehran: Islamic Scientific Publications.
- _____ . (1966). Al-Tawheed Translated by Mohammad Taghi Esfahani. Third edition. Tehran: Islamic Scientific Publications. (In Persian)
- Islami, M. (2014). "A Star of Tears". In the book Guest of Khorasan. Compiler: Saeed Biabanki. Mashhad: Beh Nashr. (In Persian)
- Johnson, Mark. (1987) The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason. Chicago: Chicago University Press.
- Kovacs, Z. (2013). A practical introduction to metaphor. Translated by Shirinpour Ebrahim. Tehran: Side. (In Persian)
- Likoff, G. and Johnson, M. (2015). Metaphors we live by. Translated by Hajar Agha Ebrahimi. Tehran: Science. (In Persian)
- Majlesi, M. (1984). Bihar Al-Anwar Volume 44. Investigation and suspension: Seyed Javad Alavi. Tehran: Islamic Library.(In Arabic)
- Mandler, Jean. (2004) The Foundations of Mind: Origins of Conceptual Thought. Oxford: Oxford University Press
- Mazinani, M. (2014). "Towards the Dome". In the guest book of Khorasan. Compiler: Saeed Biyabanki. Mashhad: Beh Nashr. (In Persian)
- Niktolab, B. (2014). "Sun of Suns". In the book Guest of Khorasan. Compiler: Saeed Biabanki. Mashhad: Beh Nashr. (In Persian)
- Nikoyi, A, Babashakuri, S. (2012). "Rereading children's stories based on schema component in cognitive approach. Children's literature studies. Volume 4., No. 2 (consecutive 8), pp. 174-149. (In Persian)
- Pour Wahab, M. (2016). "Butterfly Rain". In the book Roy Moj Baran.. a collection of teenage poems for Imam Reza Thanks to the efforts of Babak Nik Talab. Tehran: Publications of Surah Mehr. (In Persian)
- Qasimzadeh, H. (2000). Metaphor and cognition. Tehran: Farhang. (In Persian)
- Qolizade Tochai, P. (2015). "Examination and comparison of the use of visual schemas in children's and adults' poems from the perspective of cognitive semantics". Master's thesis. Payam Noor university. Guilan. (In Persian)
- Shamani, T. (2016). "The Kind Story". In the book on the rain wave. A collection

- of teenage poems for Imam Reza (a.s.). Thanks to the efforts of Babak Nik Talab. Tehran: Publications of Surah Mehr. (In Persian)
- Sharifi, S., Hamedei Shirvan, Z. (2010). "Study of metaphor in children's and adolescent literature in the framework of cognitive linguistics". Thinking and the child. Course 1, number 2. pp.: 39-63. (In Persian)
- Shabani, A. (2014). "Great Khorasan". In the guest book of Khorasan. Compiler: Saeed Biyabanki. Mashhad :Beh Nashr. (In Persian)
- Shafiei, Ka. (2014). "My mother's vow". In the guest book of Khorasan. Compiler: Saeed Biyabanki. Mashhad: Beh Nashr. (In Persian)
- Shahbazi S. (2016). "Azan time". In the book on the rain wave. A collection of teenage poems for Imam Reza (a.s.). Thanks to the efforts of Babak Nik Talab. Tehran: Publications of Surah Mehr. (In Persian)
- Safavi, K. (2003). "A discussion about image schemas from the point of view of semantics". Academy letter. Course 6. number 1. pp.: 65-85. (In Persian)
- _____ (1383). Descriptive culture of semantics. Tehran: Contemporary Culture. (In Persian)
- Tajari, M. (2016). green road In "On the Rain Wave". A collection of teenage poems for Imam Reza (a.s.). Thanks to the efforts of Babak Nik Talab. Tehran: Publications of Surah Mehr. (In Persian)
- Taylor, j. (2004). "Expansion of the permitted category and metaphor". In the book, metaphor is the basis of thinking and a tool for creating beauty. Group of translators. Tehran: Aol. (In Persian)
- Zandi, M. (2016). "Beach of Hope". In the book on the rain wave. A collection of teenage poems for Imam Reza (a.s.). Thanks to the efforts of Babak Nik Talab. Tehran: Publications of Surah Mehr. (In Persian)
- Zohrevand, S. (2015). "Investigation of image schemas in Mustafa Rahmandoost's children's books". Master's thesis. University of Lorestan. (In Persian)
- Internet resources**
- Kharazi, M. (2015). An angel from the sky, on Kook Tebyan's website at the address: koodak@tebyan.com <http://>. View date: 20/2/1401. (In Persian)
- Tahmasabi, Dehkordi, M. (2018). Muharram poetry. On the site of children's songs: children's literature including stories, poems, plays and ... the works of Mehri Tahmasabi Dehkordi at the address <http://tkoodakan.blogfa.com/>. View date: 20/2/1401. (In Persian)